

Přednáška 1

Funkce voleb

Volební chování jako forma politická participace

Lukáš Linek
Katedra sociologie FF UK, kurz Volební chování

Poznámka k zakončení kurzu

- aktivita na hodině, která se projevuje především znalostí povinné literatury a účasti na diskuzích
- absolvování 2 písemných testů v průběhu semestru
- prezentace na hodině (student/ka si vybere jednu odbornou studii ze seznamu studií k českému volebnímu chování)
- seminární práce: interpretace rozhovoru s voličem

Letošní inovace kurzu

- formálnější hodnocení prezentace studentů (pošlu hand-out a na příští hodině prodiskutujeme)
- zapojení studentů do hodnocení prezentace
- výstupy učení
- otázky k povinné literatuře (na hodinách budeme diskutovat odpovědi)

Čtení povinné literatury

- 1. přehledová studie, učebnicového typu, poskytuje přehled výzkumu v dané oblasti, diskuze protichůdných zjištění a alternativních vysvětlení;
- 2. vědecká studie, řeší konkrétní výzkumnou otázku, využívá data jako důkaz
- Strukturální čtení – dává perspektivu, architektura textu, jaké jsou části celku a proč
- Detailní čtení – čtení celého textu, možnost zastavit se a přemýšlet

Otázky k povinné literatuře

Spirova, Maria. 2007. *Political Parties in Post-Communist Societies*. Houndsmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave, Macmillan (kapitola 2, str. 13–36).

- Jak Spirova konceptualizuje politické strany? Jaká je role ambice a motivace lidí?
- Využijte model formování stran a volební soutěže, který Spirova představuje, k úvaze o stranických interakcích v české politice.
- Jaké faktory považuje Spirova za nejdůležitější při formování struktury volební soutěže? A proč?
- Jaké instituce formují strategie českých politických stran?

Přístup tohoto kurzu k volebnímu chování

- volební chování je individuální akt, dokonce tajný ve většině případů = obtíže pro zkoumání
- zároveň je to kolektivní jednání
- volební chování lze pochopit pouze v kontextu
- proto se budeme hodně věnovat i tomuto kontextu
- volební a politický systém, strany a kandidáti, politická komunikace, politická agenda, sociální kontext, domácnost

Volby a demokracie

- liberálně demokratické společnosti jsou realizací osvícenského projektu racionálně uspořádané společenské a politické sféry
- cílem je upravit tyto sféry tradičních hierarchií moci tak, aby jedinci mohli žít a jednat svobodně na základě vlastního myšlení
- tyto společnosti chtějí, aby **politická moc nebyla využívána k dominanci nad lidmi, a naopak, aby jim sloužila**
- volby (a vláda práva) jako základní mechanismus pro zajištění tohoto cíle

Volby v demokracii

- volby zastupitelů jsou pro soudobé demokracie konstitutivní
- umožňují občanům **vyjádřit své preference** volbou kandidátů a stran (prospektivní logika)
- umožňují **kontrolu politické moci** a její změnu (retrospektivní logika)

Vyjádření preference skrze volbu stran

- skrze volbu osob/stran dochází k ustavení systému reprezentace a zajištění přiměřené shody mezi vládou a preferencemi veřejnosti
- díky výběru zastupitelů veřejnost ovlivňuje obsah veřejných politik
- podmínka možnosti výběru

Kontrola politické moci

- pomocí voleb dochází k zajišťování odpovědnosti vládnoucích
- OPAKOVANÉ konání voleb zajišťuje, že je do systému zakomponován prvek accountability (odpovědnosti, vykazatelnosti): politik je zodpovědný za rozhodnutí, ospravedlňuje je a voliči jej mohou potrestat; snaží se vyjít vstříc většině voličů
- volby jako referendum o výkonu minulé vlády

Volby v demokracii

- v důsledku uvedených dvou funkcí voleb představují hlavní nástroj legitimizace vládnoucích
- ve většině současných politických systémů je systém považován za legitimní pouze tehdy, konají-li se v něm férové volby (obyvatelé považují volby za nástroj legitimizace vládnutí)
- skrze legitimitu vládnoucích získává legitimitu režim
- nenásilná změna držitelů politické moci

Symbolický charakter voleb v demokracii

- podněcují lidi k participaci na politice a generují tak aktivní souhlas s režimem a držiteli moci
- reprodukují kolektivní identitu politické jednotky
- utvrzují veřejnost v tom, že ovlivňuje politiku
- legitimizují mocenskou hierarchii společnosti (vládnoucí – ovládaní) tím, že přenášejí a redistribuují moc z lidu na zvolené zastupitele
- volby dávají lidem zdání porozumění o tom, jak jejich společnost funguje a kde je jejich místo

Politická participace: klasická definice

- Milbrath (1965) do ní zařadil volby a na strany navázané aktivity
- „(zákonné) aktivity soukromých občanů, které jsou více méně přímo zaměřeny na ovlivnění personálního obsazení veřejných úřadů a jejich aktivit.“ (Verba a Nie 1972)
- Barnes a Kaase (1979) doplnili i nelegální protestní aktivity

Obsah pojmu politická participace se v čase proměňuje v důsledku rozšiřování repertoáru politických aktivit a změn v teorii demokracie

Politická participace: minimální definice

Brady (1999): aktivity běžných občanů zaměřených na ovlivnění některých politických výstupů.

4 klíčové aspekty:

- (1.) viditelné jednání jedinců
- (2.) jedinci jsou ne-elity, tedy například ne lobbyisti
- (3.) jednání je zacílené na ovlivnění
- (4.) cílem aktivit je politický výstup

Dimenze politické participace

- typ vlivu, který aktivita vyvíjí na politické vůdce (míra informací o individuálních politických preferencích komunikovaná k vůdcům a/nebo míra tlaku na vůdce)
- zaměření důsledku aktivity: obecný společenský cíl nebo úzký partikulární zájem
- stupeň konfliktu s ostatními
- míra iniciativy a množství vynaložené snahy
- množství kooperace s ostatními
- *Jaké z toho vyplývají důsledky pro výzkum volebního chování a jeho vysvětlování?*

Individuální vs. kolektivních povaha volebního chování

- individuální akt
- kolektivní povaha:
 - koordinace, agregace, dosažení cíle pouze v kooperaci s ostatními
 - ovlivňování ostatních
 - jednání zaměřené na ostatní

Základní otázky výzkumu volebního chování

- Kdo se účastní voleb?
- Existují sociální nerovnosti v účasti?
- Jaké instituce podporují či omezují účast?
- Kdo hlasuje pro konkrétní strany/typy stran?
- Proč lidé hlasují pro konkrétní strany/typy stran?
- Heterogenita voličů: Jaká je role politické informovanosti ve volebním rozhodování?

Výstupy učení

- vysvětlit pozici voleb v demokracii
- vysvětlit prospektivní a retrospektivní funkci voleb
- vysvětlit, jakým způsobem volby přispívají k legitimitě demokracie
- vysvětlit, jak souvisí hlasování ve volbách s jinými formami politické participace